

Яна Язова

ТАРАЛЕЖ СЕ ЖЕНИ

София, 2012

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Яна Язова, автор, 2012

© Петър Величков, съставител, 2012

© Издателство „Изток-Запад“, 2012

ISBN 978-619-152-090-9

ЯНА ЯЗОВА

ТАРАЛЕЖ СЕ ЖЕНИ

Избрани творби за деца

Съставител
Петър Величков

Юбилейно издание
по случай 100 години от рождението
на Яна Язова

Съдържание

Уводни думи – *Петър Величков* 9

1

Мечобрат и Красимира / 11

Първа книга.....	12
Новата царица.....	13
На училище.....	17
Момичето и Месечината.....	18
Първолаче.....	23
Заешка битка.....	24
Пазете дърветата, пазете всяко цвете!.....	27
Таралеж се жени.....	28
С книгата на приказките.....	33
Последният приятел.....	35
Старата круша.....	41
Баба Есен.....	43
Приказка за морето.....	45
Лъв.....	50
Златното перо.....	51
Сбогом.....	55
Слънчоглед.....	56
Царевича.....	57
Мечобрат и Красимира.....	58
Опустелият двор.....	71
Герой.....	72
Да се прибереме вкъщи!.....	78
Приказка за първите снежинки.....	79
Гъсана Ана.....	82

Коледна нощ.....	85
Дядо Коледа сънувал.....	86
Коледният сън на един гащат петел.....	87
Дай ни, дай!.....	91
Полунощ.....	93
Снежен човек.....	94
Дядото и двете момичета.....	95
Нова година.....	99
Дядо Мраз.....	100
Синът на Дядо Мраз.....	101
На пързалката.....	106
Котараци.....	107
Приказка.....	115
Мила пролет!.....	119
Бомбардировачът Щърк.....	120
Скитник.....	124
Пролетна сватба.....	129
Първа пролет.....	130
Пролет!.....	131
Първото червено яйце.....	132
Великденско зайче.....	136
Великден.....	137
Христос възкресе!.....	141
Децата на Гергьовден.....	142
Мило слънце!.....	147
Тежко бие барабанът.....	148
Златната ръка на света Богородица.....	149
Тиквите.....	154
Ето как ще нарисувате лесно това момиче от горещите страни.....	157
Жабата.....	158
Слънце и облаци.....	173
Златан козарят.....	176
* * *Вятър свири.....	182
Бързият гост.....	183
Вечерна песен.....	189

2

**Лица в черти,
във стихове и колелца / 191**

Св. св. Кирил и Методий.....	192
Цар Симеон.....	194
Васил Априлов	195
Георги Раковски	196
Панайот Хитов.....	198
Бачо Киро.....	199
Васил Левски.....	200
Стефан Караджа.....	202
Христо Ботев	204
Иван Вазов	206
Кирил Христов	207
Елин Пелин.....	209

3

Приложение / 211

Писмо на Яна Язова	212
Кое къде е било публикувано.....	216

Уводни думи

В тома са събрани творбите за деца на писателката Яна Язова (1912–1974).

Те са писани в периода 1937–1943 г. и не са излизали по-късно в книга. Изключение правят разказите, включени в сборника „Герой“, и книжката „Лица в черти, във стихове и колелца“, които излизат едновременно през 1941 г. В това издание разказите са в първия раздел заедно и публикациите ѝ в детския печат, невлезли в отделна книга, а втората книжка е дадена самостоятелно след тях. Към подбраните от самата Яна Язова във втората книжка портрети на известни българи тук добавям и онези, които не са включени в нея, но са публикувани приживе от авторката в популярното списание за деца „Блок – Мила“. Взети са предвид по-късни ръкописни поправки, добавки и съкращения на авторката.

Защо се е чакало толкова десетилетия, за да се съберат детските творби на Яна Язова в подобен том и той да излезе чак сега – в чест на 100-годишнината от нейното рождение? Отговорът се крие в съдбата на авторката. През 30-те години на миналия век Яна Язова се налага като една от най-талантливите български писателки – поетеса, романистка, авторка на драма и на творби за деца. След 9.IX.1944 г. Яна Язова не

желае да сътрудничи на новия режим. Поради това до смъртта си през 1974 г. тя нито е издавана, нито се е споменавало за нея. Едва в периода 1987–1989 г. излязоха посмъртно трите ѝ романа „Левски“, „Бенковски“ и „Шипка“ от трилогията ѝ „Балкани“. Появата им събуди неимоверен интерес – това беше голямото завръщане, макар и посмъртно, на една от най-талантливите български авторки на ХХ век.

Включените в този том творби са били изключително популярни навремето, но са непознати от десетилетия и затова не са заели своето място в българската литература за деца. Всъщност повечето от тях третираат теми за героизма или за вярата в Бога, поради което е било невъзможно да излязат след 1944 г. Трябва да се отбележи, че Яна Язова е сред първите, които създават творби, съчетани с рисуване, което е доведено до съвършенство в „Лица в черти, във стихове и колелца“. Тя не пропуска възпитателния елемент, който, съчетан с майсторството на писателката да примами детето да чете, не е загубил силата на внушението си.

Днес тези творби освен за малките читатели вероятно ще бъдат интересни и за възрастните, които са ги пропуснали, но пък харесват Яна Язова като автор.

Приятно четене!

Петър Величков

1

Мечобрат и Красимира

Първа книга

*Книжчице, от сто години
пазиш в своите листове
чудни приказки, картини
и ни учиш: а, бе, ве...*

*Баба като ученичка
сричала по теб едва.
Мама учила самичка
твоите песни и слова.*

*Ти от днес си моя само –
с приказки и стихове!
Да започнем, бабо, мамо,
да започнем: а, бе, ве!...*

Новата царица

Бае Петковият двор беше най-големият и най-хубавият в селото, защото сред двора беше бае Петковата череша. Селяните я наричаха Червената царица.

Когато оберяха черешите, бае Петко пускаше селските дечурлига по клоните на разперената царица да дозобят зърната, останали в шумата.

– Брееий... пфюийй... тичайте, бре – викаха момчетата. – Бае Петко обра вече черешата. Елате да търсим скрити черешки, да си накичим ушите!

А гаргите грачеха около децата:

– Га... га... га...

– Шшшшт... – пъдеха ги изцапаните с червени череша ръце. Махаха по тях: – Къш!...

– Га... га... га... – Гарги и деца се сборичваха върху бае Петковата череша. Толкова сладки бяха червените зърна.

– Щастлива съм – блажено въздъхваше при вечер черешата и утихваше на месечината. – Не напразно ме наричат царица. Ето, децата изхвъркнаха из моите клони да разнасят славата ми по селото и тия, които не са чули, ще чуят за мене и с нетърпение ще ме очакват напролет. От мене няма по-сочна и по-червена царица на света.

– Справедлива е твоята гордост, царице – тихо отговори на разсъмване слабата бедна ягода, която всяка пролет изправяше грозната си

глава над слабото коренище – в сянката на черешата. – Справедлива е гордостта ти, но смили се над слабите и болни като мене, отдръпни си малко клоните да ме погрее слънцето! Тогава ще видиш колко ще стана червена и хубава. Дръпни се, дръпни се, ето го слънцето, то сега ще изгрее... петлите пеят вече!

– Кукуруигууу – изкрещяха петлите, кучетата се събудиха и заджавкаха, а черешата се изсмя високомерно:

– Ти ли ще станеш червена и хубава, ти, ягодо!... Тебе и кучетата не искат да те подушат. Аз давам сочните си плодове на цялото село, а ти кому ще си нужна, та да ти се отмества и да пусна слънцето при тебе?

– Аз имам такъв аромат – отговори ягодата, почти разплакана от обида, – с него аз бих упонила не едно село, а целия свят. Аз мога да бъда по-червена и по-сладка от тебе, но ми трябва слънце, слънце, слънце!...

На другия ден след този разговор в бае Петковия двор бае Петко седна под черешата, извади чибука си и запуши.

Пуши бае Петко и гледа... в краката му една ягода – цялата задушена в тревата и в сянката на черешата.

Прегъна се бае Петко, откъсна ягодата и я хвърли в устата си. Гърлото и гърдите му се изпълниха с нежен, приятен дъх и сладост.

Замисли се бае Петко над ягодовия корен и зачака пролетта.

Под първия топъл лъч на слънцето той излезе в градината, копа, отравя, зарива пръстта. Черешата в недоумение го следеше отгоре.

Той съвсем я беше забравил, унесен в своето човъркане на земята.

Занемяла от страх, гледаше старата царица как изпод пролетните дъждовни капки се подя-доха от напръхналата пръст зелени стъбълца, израснаха листа. Вятър ли повее, те шушнат на вятъра тайнствено и чакат нещо.

– Ей – викна една сутрин нетърпеливо черешата, – какво така припряно шушнете, какво очаквате?

– Шшшшттт – тайнствено отговориха листата. – Ние ч-а-к-а-м-е я-г-о-д-и, я-г-о-д-и.

– А-ха-ха! – изсмя се старата царица. – Нима вие сте рожби на грозната ягода, която всяка пролет изниква под моята сянка?

Смееше се черешата, но цялата ѝ снага затрепери. Усети тя: настъпват други времена, това, в което беше царувала досега, си отиваше.

Една сутрин цялата градина около старата череша почервения от ягоди.

– Донесете кошниците и сандъчетата! – викаше на всички страни бае Петко. – Внимателно нареждайте вътре моите ягоди, че ги чака дълъг, дълъг път!

И в новоизплетени бели кошнички работниците понесоха на раменете си новата царица. Ето ги, тържествено минават под старата череша, която от жал бе почерняла и свила между редките си листа две-три още зелени и кисели черешки.

– Сбогом, стара черешо – извика новата царица – ягодата. – Остани си и черней сама в този двор! Нали ти казах аз, моят аромат и моята сладост ще изпълнят целия свят. Отивам да царувам над Земята. Отивам... Сбогом!...

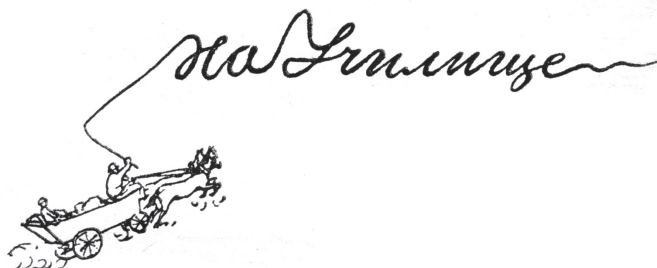
– Шшшшттт – задуха злоещо вятърът в рядката шума на безмълвната стара царица – черешата.

Тя наведе клони и заскърца. Нямаше ги вече децата, които викаха:

– Черешки! Черешки!

Само гаргите злоещо грачеха около нея:

– Га-га-га! – И викаха и ѝ се присмиваха: – Га-га-га! Новата царица отива... отива! Тя ще царува над света!

Татко ми е каруцар,
батко впряга, разтоваря,
аз пък цял ден със буквара
уча, уча се за цар!

Днеска бати впрегна пак;
но за мен се днеска впряга.
Към града конете бягат...
Ей училищния праг!

Сбогом, бате, татко мил!...
Вътре пискат рой другари!
Ние тичаме с буквара!
Първият звънец е бил!

Момичето и Месечината

(Игра в една картина)

Лица:

Момичето

Месечината

Бабата

(Тъмна гора. Момичето тихо хълца и вика в гората.)

Момичето

Бабо! Мила бабо!...

(Кратко мълчание, момичето плаче.)

Бабо! Колко тъмно е в гората тука!

(Чува се бавно и глухо почукване.)

Кой тъй страшно нейде близко чука?

По гората нощем вълци има
и вампирът малки деца взима!...

(Вика и тича по сцената.)

Бабо, обади се, мила бабо!

(Показва се далечна ивица светлина, която се засилва, приближава се и осветява гората и момичето. Момичето се залепва за дървото и шепне:)

Божичко, какво тъй силно свети!?

Огнен змей ли иде да ме граби?

(Влиза пълната Месечина.)

Месечината

Аз съм жълта месечина.
Нощем в мрака скитам аз.
По гори, поля, долини
светя в тъмното за вас.
Ти, момиченце, тъй късно
в таз гора какво ли търсиш?

Момичето

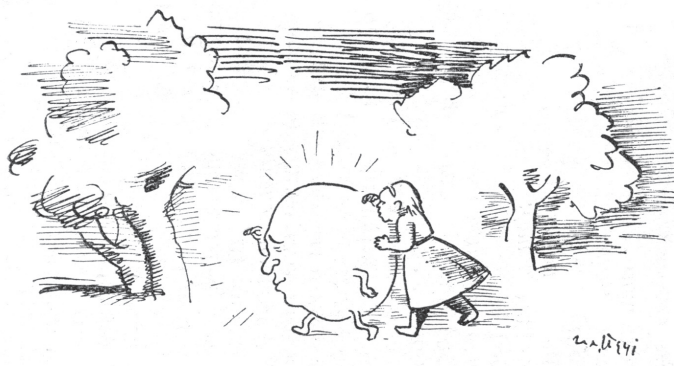
(Изтичва при нея с плач.)

Мила Месечино, за дърва дойдохме с баба,
но нали е стара тя и слаба,
някъде загубих я; самичка
тука съм в гората, като птичка
цялата треперя, плача, всички чува,
но е мойта баба сляпа, куца, глуха.

Месечината

През гората се провирам,
твоята баба ще подиря.
Ти по мене, аз пред теб!
Мен ме вижда всеки слеп.

(Нареждат се една след друга и като се клатят, ту наляво, ту надясно, взират се в гората, като слагат ръка на очи и говорят ритмично откъслечно.)

Момичето и Месечината

Ту-ка и-ли там?!
Хей! На-сам! На-сам!
Не! Край тоз шуб-рак
не е стъп-вал крак!
Где е та-зи ба-ба,
сля-па, глу-ха, сла-ба?!

Момичето

(спира)

Нещо там пошава.

Месечината

(Бърже отправя натам светлината си.)

Аз натам огрявам.

(Чува се почукване.)

Момичето

(Скача и вика радостно.)

Баба! С патерицата там чука!

Бабата

(отдалече)

Мило, мило чедо, де си?

Момичето

(Тръгва да я посрецне.)

Мила бабо, тука, тука!

Бабата

(Гърбава, с патерица, едва вижда, познава момичето и го прегръща с плач. Едва фъфли.)

Гледам, тук ми нещо свети.

Старите ми кости клети

ме подеха леко, леко,

а пък аз бях тъй далеко!

Тук била таз светлина!

Момичето

(Приближава я съвсем близо до Месечината.)

Бабо, свети ни луна!

Бабата

(към Месечината)

Ти ли ми спаси детето?

Бог да те зарадва, дете тъй ни светиш!

Месечината

Тръгвайте без страх, полека,
в мойта светнала пътека!
Аз оттука в таз тъма
ще ви светя до дома.

Бабата и Момичето

(Хващат се за ръце и викат в един глас.)

Лека нощ!

Месечината

Лека нощ!

(Бабата и Момичето, уловени за ръце, тръгват пред нейната светлина и изчезват в гората.)

Месечината

(Сама, неподвижно им свети.)

По горите се провирам,
хора плахи аз намирам
и извеждам ги сама,
и ги пращам към дома.
Аз съм жълта месечина,
скитам в страшна тъмнина.
На гори, поля, долини
нося, нося светлина!

Първолаче

Първолаче ме наричат,
но аз вече нито сричам,
нито молива си плюнча,
нито пръстчето си смуча.
Всички букви вече пиша,
зная и да се подпиша.
Мама днес ще изненадам –
със писмо ще я зарадвам.
Ще ѝ пиша, че зарана
Шарко се сдобри с Писана.

Заешка битка

(Игра на полето в една картина)

Играят:

Заек – войвода

Зайци – войници

Чичо Петльо

Първи заек

Плахи, горки, притеснени –
под шубраците зелени –
ние ден и нощ треперим,
мир не можем да намерим.

Втори заек

Кой горките нас не дебне –
вълци, ловци, псета дребни!

Трети заек

А лукавата лисица
нас обича на чорбица!

Четвърти заек

Беден заек! Тук от шушка,
тамо скокнеме пред пушка!
И от зеле, и от гъби
ни захапват страшни зъби.

Войводата

(Смело излиза напред.)

Чуйте, верни ми другари,
зайци млади, зайци стари,
пушки да накичим с китка
и да почнем славна битка! –
Срещу вълци и лисици,
срещу мечките стръвници,
срещу тез зъбати псета,
срещу всеки враг в полето!
В битка славна ще ви водя,
аз съм заешки войвода!

Пети заек

(Излиза пред него.)

Хей, дружини бързоноги,
край на нашите тревоги!
С дълги саби, барабани,
всеки пушката да хване!

Шести заек

Щом се светне, щом се съмне,
всеки в своя враг ще гръмне.

(Слънцето се показва на побелялото небе.)

Войводата

(вика)

Съмна се, напред, другари!
Слънце в бой да ни завари!

(Тръгва напред със знаме, след него въоръжените зайци пеят в хор.)

Всички зайци

Вижте нашите редици –
ние славни сме войници!
Кой със нас ще се премери,
че земя под нас трепери!

(Утрото събужда чичо Петльо.)

Чичо Петльо

(Плесва крила и виква с цяло гърло.)

– Кукуригууу... кукуригааа!
Слънцето се вече вдига!

(Заешката дружина се стъписва.)

Заек

Ай, войводо, брей, войскари!
Бежте кой където свари!

(Избягват с вик презглава.)

Пазете дърветата, пазете всяко цвете!

Светозар и наша Мичка –
брат за хубост и сестричка,
цял ден с туй се забавляват –
само пакости да правят.
Мичка върл е неприятел
на трендафил, божур златен,
а пък Светльо наш не може
да играе сам без ножа.
Цял ден дялка по кората
на бука и на брезата.
Наранени тъй догоре
те изсъхнаха до корен.
Днес в градината – горкичка,
няма клонче, няма птичка.

Таралеж се жени

Пролет... Храсти нацъфтели –
жълти, алени и бели,
а под тях, в бодили цял,
грозен Ежко е заспал.
Господ казал бе за него:
който го допре – да бяга!
Но веднъж във тоя храст
чучулига вдигна глас,
гдето ежът умърлушен
сам-самин седеше сгушен.
Ежко стресна се насън
и бодли подаде вън.
И видя той тая птица,
таз перната хубавица,
и дочува сладък глас:
– Моля, преча ли ви аз?

– Вие!... – таралежът виква.
– С мили думи да съм свикнал,
казал бих: „Тук я задръж!“,
да не бях тъй грозен мъж!
– Грозен? Вий! – Таз птица млада
с весел смях му се обади. –
Силен като вас съпруг
няма да намеря друг.
Я, елате при реката!
Аз живея на върбата... –
И доде издума туй,
не се види, не се чуй...

Господи, да не сънува?
Ежко чизмите обува,
лъсва страшният кожух,
бузите си глади с пух,
скъса вратовръзки пет
за тоз сватбен тоалет.
Храстът много го обича,
с цвят бодлите му накичи,
че жених такъв честит
се изпраца в този вид.

Бърза Ежко по баири,
потен нос нагоре вири,
но не стряска млад ерген
жегата на този ден.
Лято вече го настигна,
прахоляк по пътя вдигна,
бърза Ежко, свил гърба,
към зелената върба.
Где помине, где се качи –
с бодли трева, тръни влачи.
Че с жених честит навред
всичко тръгва в този свет.

Бърза ежът през долове,
дето стъпи, трап изрови.
Гледа с зяпнала уста –
вред променя се света:
жълта шума по дървята,
клюмат в пътя му цветята.
Дим, мъгли в простора чист,
вятър къса лист по лист.
По полето ги разхожда,
на бодли му ги забожда,
че с жених такъв навред
всичко тръгва в тоя свет.
Ето и върбата вече
жлътнала се отдалече,
вятър, бясно зафучал,
свива клоните без жал.
Бърза ежът, натезава,
но върбата приближава:
под тоз мрачен небосклон,
там, на някой черен клон,
чака вярната му птица,
милата му годеница.
Бърза този таралеж,
по-задъхан отнапреж.
Сняг захвърка на парцали,
свирят посинели хали
и бодливият кожух
те покриват в сватбен пух,
че жених такъв честит,
се изпраца в тоя вид.
Бърза ежът, веч година
дом оставил и родина.

Ей го, след година спря
под върбата и примря.
Няма в снежни клони птица –
милата му годеница.
Литнала и тя към юг!
Той защо бързà дотук?
Да се прибере във къщи –
пак година да се връща!?...
Сви се под върбата той
и заплака: – Боже мой,
защо тез бодли корави
на крила ми не направи?
Бивало ли е напреж
птица да се жени с еж?